

Артеменко Людмила

канд. вет. наук, доцент кафедри паразитології та фармакології
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква

Букалова Наталія

к.в.н., доцент кафедри ветсанекспертизи, гігієни продуктів
тваринництва та патанатомії імені Й.С. Загаєвського
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква

Приліпко Тетяна

д.-р. с.-г. наук, зав. кафедри технології виробництва і переробки
продуктів тваринництва, професор
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

Богатко Надія

канд. вет. наук, зав. каф. ветсанекспертизи ІПНКСВМ, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква,

АКАРОЗИ БДЖІЛ (ПОШИРЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА)

Одним із поширених акарозних захворювань бджіл є *акарунідоз*. Збудником його є кліщ з підряду *Trombidiformes*, родини *Scutacaride*, виду *Acarapis woodi*. Назва походить від двох латинських слів: «акар» – кліщ, «апіс» – бджола; «вуді» – на честь англійського вченого Вуда. Ця назва (*Acarapis woodi*) закріпилася за трахейним кліщем і стала міжнародною.

У 1940 р. цій кліщовій інвазії бджіл дали наукову назву акарапідоз. Він характеризується ураженням органів дихання бджіл – передніх грудних трахей. Кліщі, швидко розмножуючись у трахеях бджоли, закривають їх просвіт своїми тілами та продуктами життєдіяльності, що призводить до порушення газообміну та кінцевого голодування. Живлячись гемолімфою бджіл, паразити ослаблюють організм бджіл, знижують працездатність та скорочують термін життя [1].

Розвиток хвороби відбувається повільно, оскільки розмноження кліщів стримується багатьма факторами, в тому числі й нездатністю кліщів виживати поза організмом бджіл.

За безпосереднього контакту бджіл у вулику, кліщі переповзають із трахей хворих комах до здорових. Джерелом поширення інвазії є робочі бджоли, матки, трутні, які мають в своєму організмі збудника хвороби – Акарапіс вуді.

Скупченість бджіл в клубі сім'ї взимку створює найкращі умови для швидкого розвитку хвороби. Отже, до кінця зими – початку весни кількість хворих бджіл сім'ях збільшується. Неприятливі погодні умови весняно-літнього періоду, які примушують бджіл довго залишатися у вуликах без вильоту, призводять до росту інтенсивності акарапідозу в сім'ях. Чим тісніший контакт між хворими й здоровими бджолами у вулику, тим швидше хвороба досягає такого ступеня розвитку, яка призводить спочатку до ослаблення, а потім і загибелі сім'ї.

На одній пасіці акарапідоз передається від хворої сім'ї до здорової блукаючими трутнями, іноді матками чи хворими бджолами, що залітають на пасіку. Відомо, що трутні блукають вуликами в 3 рази частіше, ніж робочі бджоли.

Найнебезпечнішими факторами поширення акарапідозу на пасіці є роїння та підсилювання сім'ї рамками з бджолами із уражених вуликів.

Природний шлях передачі збудника – кліща *Acarapis woodi* реєструють у перші дні після виставлення бджіл із приміщення – під час першого обльоту.

Швидко збільшується зона ураження за щільного розміщення вуликів та відсутності якісних орієнтирів для льоту бджіл [2].

Єдиний шлях поширення акарапідозу на далекі відстані – безконтрольне завезення бджіл і маток із районів чи областей, пасіки яких неблагополучні з акарапідозу.

З метою попередження поширення інвазії на неблагополучній пасіці проводять наступні заходи: не допускають розмноження акарапідозних сімей та використання бджіл від них для підсилювання інших сімей; не допускають на пасіці бджолиних «крадіжок»; суворо слідкують за поведінкою сім'ї без матки; щороку, в кінці зими, а краще 2 рази на рік (весною та восени) проводять дослідження бджіл на акарапідоз.

Varrooz – досить важке захворювання личинок, лялечок та дорослих бджіл, яке викликає кліщ *Varroa jacobsoni* Ondemans. Самка кліща проникає в розплід бджіл на 5–6-й день його розвитку. В одному «вічку» може бути декілька самок. Їх запліднення відбувається перед виплодом бджоли. Запліднені самки кліща прикріплюються до тіла бджоли, яка виходить з «вічка», і за рахунок цього розселяються у гнізді.

Кліщі *Varroa* передаються в процесі відловлювання роїв невідомого походження, залітання трутнів, бджолиних «крадіжок» меду, доступу бджіл до зрізаних кришечок чи трутневого розплоду, переставляння сотів із однієї сім'ї в іншу.

Можлива передача кліщів від хворих бджіл на здорових, за контакту комах на квітках рослин. На пасіці уражуються, перш за все, «струтневилі» сім'ї бджіл; вони є своєрідними індикаторами наявності кліщів *Varroa* на певній території [3].

Кліщі можуть заноситися в сильні сім'ї, які, як правило, беруть участь у розкраданні слабких, частіше уражених кліщами. Поширення паразита можливе на великі відстані з пакетами і матками бджіл, які висилають із неблагополучних територій.

Отже, за умов наявності неблагополучних пасік, особливу увагу необхідно надавати формуванню кормових запасів на зиму та підгодівлі сімей весною. Давати корм і воду кожній сім'ї бджіл (особливо весною) необхідно тільки в індивідуальних годівницях.

Для попередження поширення кліщів *Varroa* з роями, на пасіках необхідно постійно проводити протиросі заходи. У весняних період, після виставлення вуликів і під час першого обльоту бджіл використовувати розріджене розміщення вуликів на пасіці та розміщення на них певних орієнтирів. На стаціонарних пасіках, з метою ефективнішої орієнтації бджіл, кожна сім'я повинна мати закріплене за нею певне місце [4].

За варроозу бджіл необхідно ввести зміни в умовах утримання сімей. Постійно слідкують за розвитком та життєздатністю бджолиних сімей. За підозри на наявність кліщів, в державну лабораторію ветеринарної медицини відправляють патологічний матеріал: трупи бджіл, воско-пергову крихту з дна вуликів, зразки стільників або 50–100 живих бджіл із середини гнізда від 10 % сімей пасіки [5].

Таким чином, кліщові хвороби бджіл розвиваються досить повільно, непомітно, але потребують постійної уваги фахівців до уражених сімей з обов'язковим підтвердженням діагнозу та визначення інтенсивності ураження.

Список використаних джерел

1. Гапонова В.С., Гробов О.Ф. Клещевые болезни пчел. Москва: Россельхозиздат, 1978. С. 91 с.
2. Артеменко Л.П., Шинчук В.А., Шейко Е.В. Опыт работы ветеринарных специалистов колхозов «Победа» Бахчисарайского района по организации мер борьбы с варроатозом пчел. Информ. Листок УкрЦНТИ, 1988.
3. Рекомендації з діагностики заразних захворювань бджіл (для студентів факультету ветеринарної медицини та пасічників). Білоцерків. держ. аграр. ун-т. Укл. І.Ю. Бісюк, Б.М. Ярчук, О.Б. Домбровський, П.Г. Шульга, Д.І. Бондаренко, Р.В. Тирсін. Біла Церква, 1999. 28 с.

4. Артеменко Л.П. Підвищувати стійкість бджіл до варроатозу. Київ: Тваринництво України, 1979. № 8. С. 5–6.

5. Гробов О.Ф. Клеци: паразиты пчел и вредители их продукции. Москва: Росагропромиздат, 1991. 94 с.